

Vroege aankomst en vroeg vertrek kenmerken ganzenseizoen 2013/14

De voorbije winter van 2013/14 was volgens het KNMI na de winter van 2006/07 de op één na zachtste sinds 1706. Qua aantallen ganzen was daar aanvankelijk weinig van te merken. Vooral in oktober-november werden grote aantallen geteld voor de tijd van het jaar, volgend op een uitzonderlijk vroege aankomst uit de broedgebieden.-

Vroeg, vroeger, vroegst

In het najaar van 2013 verschenen al eind september grote aantallen arctische ganzen, zo laat een uitwerking van trektellingen zien (figuur 1). De aankomst bij de Kolgans viel zelfs vroeger dan ooit, terwijl ook van Toendrarietgans en (Zwartbuik)rotgans de eerste grote aantallen trekkers eerder dan gewoonlijk verschenen. De sterke aankomst viel samen met een sterke noord- tot noordoostelijke stroming over Noordwest-Rusland en het oostelijke Oostzeegebied: ideale omstandigheden om lange afstanden te vliegen. De trekgegevens van de Kolgans passen vrijwel naadloos in de bewegingen van de in de zomer van 2013 op de Russische toendra gezenderde Kolgans, die in najaar en winter in Duitsland en Nederland konden worden uitgelezen (A. Koelzsch/Max-Planck Instituut für Ornithologie).

De vroege aankomst in 2013 bevestigt een ontwikkeling die al langer gaande is, met name bij Toendrarietgans en Kolgans (en dan vooral na 1995, zie o.a. Limosa 82: 68-78). Dit in tegenstelling tot een soort als de Kleine Zwaan, die recent juist tendeert naar een latere aankomst (maar in 2013 mee kwam in de golf vroege trekkers).

De massale aankomst eind september bleef ook bij watervogeltelling half oktober niet onopgemerkt. Voorlopige telresultaten wijzen erop dat de oktober-aantallen van Toendrarietgans, Kolgans en ook Brandgans tot de hoogste behoren die tot dusverre in oktober in Nederland werden geteld. Bij de Kleine Zwaan was het aantal vermoedelijk het hoogste sinds 2004. De sterke bezetting van de ganzenpleisterplaatsen in oktober zette door in november.

Weinig verandering in piekaantallen

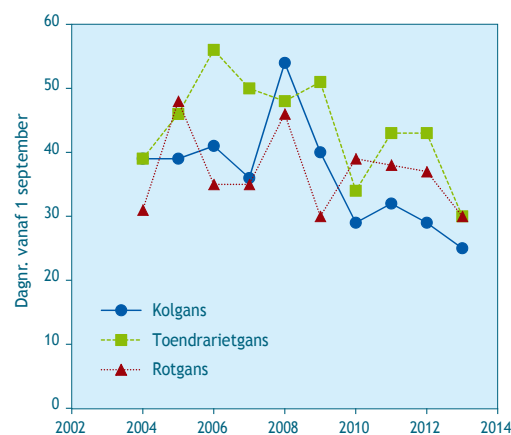
De seizoensmaxima in december en januari waren bij de meeste soorten vergelijkbaar met voorgaande seizoenen, bij Toendrarietgans en Kolgans aan de lage kant, bij Brandgans aan de hoge kant (mogelijk voor het eerst talrijker dan Kolgans). De definitieve aantallen in 2012/13, die onlangs beschikbaar kwamen voor de watervogelrapportage, laten zien dat de seizoensmaxima ook in de afgelopen jaren bij de meeste soorten weinig

veranderden (figuur 2). Bij enkele soorten (Toendrarietgans, Brandgans) zijn winter-effecten zichtbaar (grotere mate van concentratie in Nederland in koudere winters). De seizoensmaxima van Kleine Rietgans lijken te stabiliseren op een laag niveau (gehalveerd ten opzichte van de ruim 40.000 vogels tot en met 2009/10). Het maximum aantal Kolgans in Nederland veranderde sinds 2005/06 weinig. Gemiddeld ging het de laatste drie seizoenen om 880.000 vogels, ruim 70% van de Oostzee-Noordzee flyway (geschat 1.200.000 vogels). De toename van deze soort (seizoensgemiddelden groeiden gemiddeld 3% per jaar sinds 2003/04) wordt gevoed doordat grote aantallen vroeg in het seizoen verschijnen. Ook Brandgans waren in de laatste winters sterk vertegenwoordigd (extra instroom van pleisterplaatsen in Noord-Duitsland in koude-perioden). Van deze soort neemt de populatie als geheel nog steeds in aantal toe en zit in de buurt van 1 miljoen, voor het allergrootste deel broedvogels van Russische komaf.

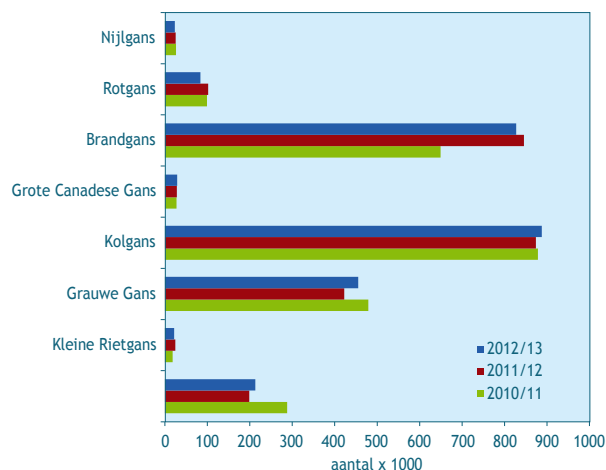
Het maximum aantal ganzen (alle soorten samen) bevindt zich de laatste drie winters op een niveau van 2,3 miljoen vogels. Ook over de laatste tien jaar is dit aantal nog steeds gegroeid (gemiddeld 5% per jaar). Binnen Nederland zijn er echter verschillen in groeisnelheid. In Noord-Nederland stabiliseerden de maxima na 2006/07, terwijl de groei in het westen en oosten van het land aanhield (ten opzichte van 2006/07 met resp. 6% en 5% per jaar). Zowel in het westen als het oosten van het land was in de koudere winters als 2009/10 en 2010/11 een duidelijke influx van overwinteraars zichtbaar (deels verplaatsingen vanuit het noorden van het land).

Vroeg vertrek

De zachte winter van 2013/14 kwam vooral bij de wegtrek in de winter en het vroege voorjaar tot uiting. Daarmee contrasteerde dit sterk met de verlate wegtrek in het koude voorjaar van 2013. Het vertrek van Kolgans behoorde tot de vroegste sinds 2004 (figuur 3). Bij Toendrarietgans vond de wegtrek net als anders meer gespreid plaats (bij Kolgans vaak sterker geconcentreerd op enkele dagen). Hoe zal het sei-

Figuur 1. Aankomst van ganzen in het najaar, afgeleid van dagelijkse trektellingen in Nederland op www.trektellen.nl. Weergegeven is de datum dat voor het eerst 1000 ganzen van de betreffende soort werden geteld.

Figuur 2. Seizoensmaxima van ganzen in Nederland, zoals vastgesteld bij de maandelijkse watervogeltellingen. De maxima kunnen per soort op een verschillend moment in de winter vallen.

Het achtste seizoen MUS; de eerste resultaten

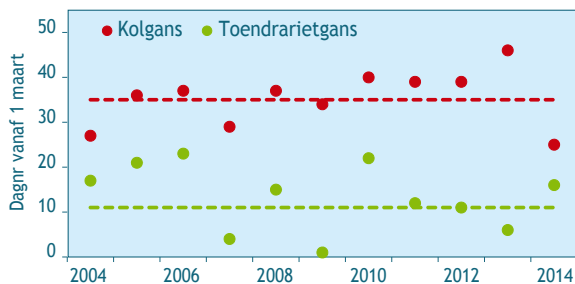

Kolganzen.
Foto: Kees Koffijberg

zoenspatroon zich ontwikkelen als de trend naar zachte winters op de lange termijn doorzet? Verschillende soorten watervogels hebben onder invloed van stijgende wintertemperaturen een noordwaartse verschuiving in winterareaal laten zien. Gedurende de lange periode van zachte winters in de periode 1997/98- 2007/08 was ook bij overwinterende ganzen in het noorden en oosten van Duitsland en het Oostzeegebied een toename zichtbaar (vooral Grauwe Gans, Kolgans, Brandgans), die nu onderbroken zal zijn door de vorstperiodes in de laatste winters. Indien deze trend zich doorzet, ligt hier ook een uitdaging voor de internationale ganzenmonitoring, aangezien vooral in het oosten van Europa het netwerk aan tellingen veel minder goed gevuld is dan in onze omgeving.

> sovon.nl/watervogels

● Kees Koffijberg

Figuur 3. Wegtrek van Toendrarietgans en Kolgans in het voorjaar, afgeleid van dagelijkse trektellingen op www.trektellen.nl. Weergegeven is de datum dat de laatste 100 ganzen werden geteld (bollen) en het gemiddelde van dit moment over alle jaren (lijn).

Het Meetnet Urbane Soorten (MUS) heeft alweer het achtste seizoen achter zich liggen. Het broedseizoen werd voorafgegaan door een zachte herfst met iets meer beukenootjes en eikels dan normaal en een extreem zachte winter. De drie telperiodes vonden meestal plaats onder goede weersomstandigheden; het voorjaar was zacht en zonnig maar tijdens de tweede en derde telperiode waren er soms heftige buien. Later in het jaar worden de trends berekend, hieronder kort wat voorlopige resultaten.

MUS blijft populair

Voor de eerste, tweede en derde telrondes zijn 625, 577 en 553 tellingen ingevoerd; een lichte toename ten opzichte van 2014 (stand 1 september). Naar verwachting zullen er nog enkele tientallen tellingen bij komen. Daar zijn we blij mee. Het project is populair bij de waarnemers en geeft ons meer mogelijkheden om iets over aantalsveranderingen bij algemene stadsvogels te zeggen.

Niet alle standvogels in de plus

Tot nu toe zijn er 380.000 vogels doorgegeven van maar liefst 164 soorten. Het is niet verrassend dat diverse standvogels toegenomen zijn. Voorbeelden zijn Blauwe Reiger, Waterhoen, Halsbandparkiet, Winterkoning en Huismus. Ook een aantal trekvogels werd in hogere aantallen gezien zoals Boerenzwaluw, Huiszwaluw, Roodborsttapuit en Tjiftjaf. Toch zaten er ook verschillende standvogelsoorten in de min, waaronder Vink, Boomklever, Gaai en Groenling. Vooral bij de eerste drie is dat verrassend, gezien de goede oogst van beukennoten en eikels. Bij de trekvogels zijn lagere aantallen geteld van Kleine Mantelmeeuw, Gekraagde Roodstaart, Spotvogel, Zanglijster en Bonte Vliegenvanger. Bij de zoogdieren deed het Konijn het beter en de Haas het minder dan vorig jaar.

Plannen komend najaar

Verwachte maar ook verrassende resultaten op basis van de eerste indrukken! Aan het eind van het jaar worden de indexen berekend en dan weten we hoe de trend van een groot aantal soorten in 2007-14 uitpakt. De MUS-cursus wordt in het najaar vernieuwd en aangepast, en is daarna beschikbaar voor alle deelnemers aan het project. De meetnetcoördinator verzorgt desgewenst graag een presentatie voor vogelwerkgroepen. Kijk voor meer informatie en de nieuwsbrieven op de website.

> sovon.nl/MUS

● Jan Schoppers

Rouwkwikstaart op telpunt 8 in postcodegebied 9723 Groningen, 6 april 2014. Foto: Albert Jan Scheffer